

Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

ELŐTERJESZTŐ JAVASLAT

az Endródi szóttesminták
Települési Értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

Határ Győző Városi Könyvtár
Gyomaendrőd, Fő út 230.

Gyomaendrőd, 2018. március, 28.

Dinyáné Bánfi Ibolya
Intézményvezető

Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

A javaslatot benyújtó intézményneve: Határ Győző Városi Könyvtár

Levelezési cím: 5500 Gyomaendrőd, Fő út 230.

Telefonszám: 66/218-370

E-mail cím: varosi.konyvtar@gyomaendrod.hu

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Endródi szőttesminták**
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása: **kulturális örökség**
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: **Gyomaendrőd**
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik:

Települési Értéktár.

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

A szőttest a néprajzi lexikonban így definiálják: „Szélesebb értelemben valamennyi, parasztemberek által készített vagy számukra specialisták, kézművesek által gyártott – kender-, len-, pamut és gyapjúszőttemény.”¹

Már időszámításunk előtti tizenötödik században léteztek szőttesek. Minden korban és kultúrában fontos szerepet töltenek be a textíliák. „A magyar parasztság gazdálkodásában hosszú évszázadokon keresztül igen jelentős szerepet töltött be a kender és a len finom rostjainak fonallá fonása, majd ennek vászonná, textíliává szövése. Az így nyert anyagokból a család és a gazdaság textilszükségletét egykor teljes egészében biztosították”² Mindazokat a szőtteseket, amit asztalneműként, ágyneműként használtak maguk állították elő. „Egy többgyermekes, középparaszti családból való leány kelengyéje állt: 24 törülköző, 24 törölgető, 10 lepedő, 8 abrosz, 4 szakajtóruha, 2 derékalj, 6 pendel, 6 ingváll, 2 párnavédő vászon, 8 zsák, 1 ponyva, 4 tarisznya 16-20 m feltekert vászon.”³

Endrődön a kender terjedt el. Fáradságos nehéz munka volt a kender megmunkálása. A fonás és a szövés a téli időszakban adott munkát a családnak, főleg a nőknek. „A szépen elkészített kendert adventon és farsangon megfonták. A szövés a böjten kezdődött.”⁴

A szép házi szőtteseket nagy értéknek tartották: „Eladni csak végszükség esetén lehetett. A szebbjét sohasem használták, anyáról lányára öröklődött. Talán a velejáró sok munka, vagy a szép minták, vagy az öregek iránt érzett tisztelet, az emlékezet volt az oka vagy mindez együttvéve „⁵

¹ Magyar Néprajzi Lexikon 5. kötet 107 -110 p.

² Magyar Néprajz III. Kézművesség 341. p.

³ Endródi füzetek 7. Édesanyám emléke 67.p.

⁴ Endródi füzetek 7. Édesanyám emléke 65-66. p.

⁵ Endródi füzetek 7. Édesanyám emléke 65.p.

Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

„A háziszóttéseknek igen fontos szerepe volt a konyhában. A szép mintájú abroszok adták meg egy-egy ünnepi ebéd vagy vacsora alaphangulatát. A sütő-abrosszal terítették le a kenyértésztát. Abroszon száradt a mák, az aszalt gyümölcs, a pár a párszárítón. "Batuzó" abrosszal vitték az asszonyok a piacra az árut. Szakajtóruha, szalvéta, zacskók – mind háziasszonyi kellékek. Mi most mégsem a szóttések funkcióját, hanem a falu népi kultúrájában betöltött szerepét vizsgáljuk...” írta Hornok Lajosné az Édesanyám emléke... című könyvben.

A **sima vászon** szövése a legegyszerűbb. Nőknek ingváll, pendel, férfiakkal ing és gatyka készült belőle. A 18. században sokan szemfedőnek is használták a lepedőt.

A **sima csíkos vásznat** úgy szőtték, mint a sima vásznat, csak amikor a csíkhöz értek, akkor a vetélőbe piros színű fonalat tettek és az előre eltervezett minta szerint beleszótták. Endrődön a szóttésekben lévő csíkot síknak mondják. Sokan a pirosat, mielőtt a vetélőbe tették volna, könnyedén összesodorták fehérrel. Ez szövésnél kalászos, rozmaringos mintát adott ki. Amikor a vetélővel keresztbe is rászótták a pirosat, létrejött a kockás minta. Használták törülközőnek, abrosznak használták. Csíkos abroszokon nyújtották a finom rétest is. Ezeket az egyszerű mintájú abroszokat terítették rá a párszárítóra ha tarhonyát, lebbencset, csigatésztát vagy párkorpát szárítottak. Disznóöléskor ezekkel takarták le a húst, valamint a káposztás és erőtúrós hordót. Nagyon sokféle csík mintával találkozhatunk a szóttéseknél. Szótték a vászonba szélesebb és keskenyebb csíkokat. A sima csíkos textíliák mindennapos használatra készültek. Hamar „elnyóttek”, ezért minden évben szótték hozzá

A **duplaveréses csíkos vászon** szőtték pántlikacsíkos mintával, fehérrel valamint fehérrel és fogacskával kombinálva. Szőtték abroszba, törülközőbe, derékaljba, szakajtóruhákba. Abroszok is készültek: két szélén vastag csík, a közepe üres. Vagy a két szélén vastag csík, közepén 14 cm távolságokra keskenyebb – egy-másfél centiméteres – csíkok. Ezek voltak a sütőabroszok. A sütőabroszt csak sütésre lehetett használni. Íratlan törvény, de törvény volt, erre a család legöregebb nőtagja felügyelt.”⁶

A **szedett minták** később váltak népszerűvé. A szedett mintás vászon szövéséhez: „Rengeteg munka, nagy türelem, jó számolóképeség és ügyes kéz kellett a szedett mintás vásznak szövéséhez.”⁷ Mivel a fonat kétszínű – fehér és piros –, így két vetélőt használtak. Mivel a szedett szóttés elkészítése nagyon nehéz volt, a szedett mintákat csak dísz-törülközőbe, ünnepi abroszba és derékaljba szőtték. Sokszor az abroszba, dísz-törülközőbe szöveget, a lány vagy a tulajdonos nevét is beleszótták.

⁶ Endrődi füzetek 7. Édesanyám emléke 70. p.

⁷ Endrődi füzetek 7. Édesanyám emléke 71. p.

Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

Endrődi szőttés minták:

- Sima csíkos
- Duplaveréses
- Szedett
  - Csillagos
  - Egyedi
  - Feliratos
  - Geometrikus
  - Labdarózsás
  - Madaras
  - Oltott rózsás
  - Orgonacsöves
  - Rozmaringos
  - Vadrózsás
  - Rojt

Gazdag mintakincs maradt fenn a faluban. A szőttések közt nem találunk két egyformát. Talán az „én még szebbet és másformát szövök” – versennyel lehet magyarázni az endrődi szőttések mintagazdagságát. A sokféle variáció oka a lelki gazdagság, az önkifejezés képessége is. Sok minta szakadt le Erdélyből is erre a vidékre. Búcsúra, vásárba-Erdélybe jártak az endrődiek, oda vitték szőttéseiket, sok ottani mintát megismertek, amelyeket otthon azután leszőtttek, és tovább formáltak.

„Az endrődi szőttéseknél csak a piros színt használják. A piros és fehér színösszetétel igen ízletes. A minták gyakran két részből állnak: a fő motívumból és a szegélymintából. Ezek a szegélyminták minden esetben harmonikusan alkalmazkodnak a fő motívumhoz úgy, hogy nem elnyomják, hanem kiemelik azokat. Vagyis a kétféle motívum egy egységet képez.”⁸

Az endrődi szőttés mintákat Vaszkó Irén gyűjtötte egybe. „A népi kultúra megőrzése érdekében rengeteg tárgyi emléket gyűjtött össze. Emellett a szellemi folklór, a helyi nyelv megőrzéséért is sokat tett, gyűjtötte az archaikus népi énekeket, imádságokat, táncokat. Gyűjtő és értékmegőrző tevékenységének felbecsülhetetlen értékű munkái: Endrődi szőttések (kézirat), Betlehemjárás Endrődön (kézirat). 1994-ben Vaszkó Irén hozta létre az Endrődi Tájházat, a gyűjtemény lelkiismeretes kutatómunkájának eredménye. 1994-ben Gyomaendrődért Emlékplakettet kapott, 1996-ban Gyomaendrőd Díszpolgára lett. 1995-ben Életfa kitüntetést kapott. 2001-ben a Kultúra Lovagja kitüntető címet kapta: „Tanári példamutatásáért, a néprajzi

⁸ Endrődi füzetek 7. Édesanyám emléke 76. p.

Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

örökség megőrzéséért”⁹ Az Endrődi szöttesek című kézírata a Határ Győző Városi Könyvtár honlapján olvasható.

„Azért gyűjtöttem össze, mert láttam, hogy régi temetéseken, ahol nem volt szemfedő, gyönyörű szöttesekkel terítették le a halottakat. Tehát-legrégebbi mintáink a föld alá kerültek, a szövés megszűnt Endrődön, meghaltak a mintafák - Gyuricza Mari néni, szegény. Hogy ha azt akartam, hogy megmaradjon legalább a minta, össze kellett gyűjteni. Orgonacsöveset, rozmaringosat, vadrózsásat, csillagosat -360-at számoltam meg. Kunkovács Laci lefényképezte, így maradtak meg a minták.” (Vaszkó Irén)

A mintákat Kunkovács László (Endrődön született) Kossuth- és Balogh Rudolf-díjas fotóművész és etnográfus, a Magyar Művészeti Akadémia Film- és Fotóművészeti Tagozatának tagja fotózta,.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

„Aki végiglapozza a bemutatásra kerülő gazdag mintakincset, bizonyítva látja az itt élt emberek kreatív képességét, szorgalmát és magas fokú intelligenciáját.”¹⁰ A mintakincs összegyűjtése, bemutatása fontos feladatunk. A következő generáció kötelessége megőrizni és tovább adni ezt a felbecsülhetetlen értéket.”mert ha ezt elveszítjük, a magyar nép az arculatát veszíti el.”¹¹

Források:

Magyar Néprajzi Lexikon 5. kötet. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1982

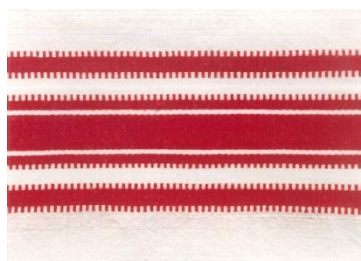
Magyar Néprajz III. Kézművesség. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991

Endrődi füzetek 7. Édesanyám emléke. – Gyomaendrőd: Honismereti Egyesület, 1999

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális dokumentációja.

Duplaveréses:

⁹ <http://www.gyomaendrod.hu/list/hirek/7675>

¹⁰ Endrődi füzetek 7. Édesanyám emléke 76. p.

¹¹ u. az

Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

Szedett minták:

csillagos

egyedi

feliratos

geometrikus

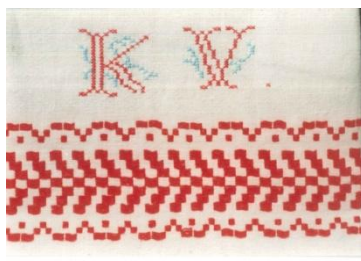
labdarózsás

oltott rózsás

orgonacsöves

rozsmaringos

vadrózsás

http://hgyvk.hu/images/stories/digitalizalt_dokumentumok/egyeb/szottesek/vaszko_iren_endrodi_haziszottesek.pdf

<http://hgyvk.hu/index.php/adatbazis/digitalizalt-dokumentumok/category/18-endrodi-haziszottesek>

<http://www.gyomaendrod.hu/list/hirek/7675>

Cím:
5500 Gyomaendrőd,
Fő út 230.

Nyitvatartás:
Hétfő - Péntek: 9-17-ig
Szombat: 9-12-ig

Telefon / Fax:
+36-66/218-370

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

HOZZÁJÁRULÓ NYILATKOZAT

Alulírott Dinyáné Bánfi Ibolya a Határ Győző Városi Könyvtár nevében eljárva hozzájárulok, hogy az intézmény által készített anyagot, képeket a Gyomaendrődi Települési Értéktár Bizottság felhasználja, nyilvánosságra hozza.

Gyomaendrőd, 2018. március 28.

Dinyáné Bánfi Ibolya
Intézményvezető